

Gre za umerjeno besedilo, knjigo, opremljeno s študijo Tomaža Mastnaka. Umerjeno zato, ker si zbirka *Pamflet Založbe ZRC po lastnih besedah* prizadeva objavljati referenčna besedila, »ki govorijo o svobodi v najširšem smislu besede«. Kaj bi lahko bolj ustrezalo temu opisu, kot knjižica *Pravica do življenja* Maximiliena Robespierrea?

JANEZ MARKEŠ

Govorimo o enem od voditeljev francoske revolucije. Bil je filozof in pravnik, kot odvetnik je zaslovel zaradi obrambe pravic revnih. Izvoljen je bil v narodno skupščino, tam je imel več kakor 500 govorov. Leta 1790 je prevzel vodenje jakobinskega kluba. Prispeval je k oblikovanju ustave in deklaracije o pravicah človeka in državljana. Bojeval se je proti kraljevemu absolutizmu, vsem oblikam diskriminacije, zavzemal se je za enakost, splošno volilno pravico in socialno varnost.

Po razglasitvi republike leta 1792 je zagovarjal usmrnitev kralja, v nadaljevanju tudi revolucionarno nasilje. Leta 1793 je bil izvoljen za predsednika nacionalne konvencije, ko je leto kasneje padla radikalna revolucionarna oblast, je bil usmrčen.

Poanto, ki jo je v svojih zapisih risal Robespierre, bomo povzeli po Mastnakovem predgovoru, da obstaja korelacija med pravico do življenja in ljudsko politično ekonomijo. Tedaj, namreč, je šlo za poskuse liberalizacije trgovine z žitom in ti poskusi so prišli iz razsvetljenskih salonov. Toda vprašanje trgovine z žitom je bilo hkrati tudi vprašanje kruha. Svoboda trgovine z žitom je revne sloje pahnila v pomanjkanje in lakoto.

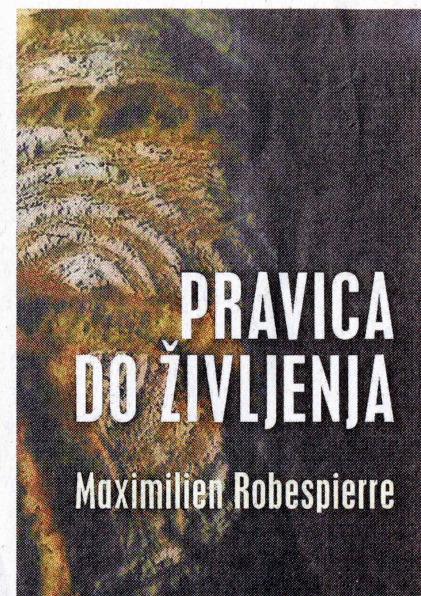
Robespierre je glede oskrbe z osnovnimi živili, in tu se pričujoča knjiga v resnici začne, 2. decembra 1792 javno povedal svoje mnenje. Tako je nagovoril predstavnike ljudstva in pripomnil, da sicer ne zagovarja izključno interesov siromašnih državljanov, temveč v polju »zdravorazumskega pojmovanja« tudi interese zemljiških lastnikov in trgovcev. Toda ...

Pomanjkanje je ustvarjeno umetno

Če se debata v državi začne pri pomanjkanju, se je treba vprašati, ali ni razlog za to šibkost vlade ali pomanjkljivost zakonov. Francoska prst, je povedal in zapisal, »proizvede veliko več, kot je treba, da bi nahranila svoje prebivalstvo«. Torej je pomanjkanje ustvarjeno umetno. Na državljanih je torej, da omogočijo »zmagoslavje resničnim načelom in da svetu podate pravične zakone«.

Kaj tu narekuje zdrav razum? Živila, ki niso nujno potrebna za preživetje, je mogoče prepustiti špekulacijam trgovcev. Njihova trgovina lahko prinaša velike dobičke, tako državi kot posameznikom. Toda človeškega življenja se ne sme prepustiti tovrstnim tveganjem. Vsakdo mora biti dovolj premožen, »da lahko zase in za svoje otroke kupi kruh«. Nihče nima pravice kopiciti vreč pšenice, medtem ko njegov sočlovek umira od lakote.

Maximilien Robespierre je bil filozof in pravnik, kot odvetnik je zaslovel zaradi obrambe pravic revnih. Izvoljen je bil v narodno skupščino, tam je imel več kot 500 govorov. FOTO WIKIPEDIJA

Maximilien Robespierre
Pravica do življenja

prevedla Jedrt Maležič
Založba ZRC, 2026

Po drugi strani se avtor zaveda, da je enakost dobrin utvara. Tako postavi tezo, da gre veliko bolj kot za preganjanje izobilja za to, »da naredimo revščino častivredno«. Dedna pravica ne daje »pravice«, da se ljudi ponižuje, zatira in tlači. Deklaracija o pravicah mora odpraviti zablodo, da lastnini ne botruje nobeno načelo. Res je sicer, kar pravijo tudi bogati, da je človekova svoboda kot dobrina, ki človeku pripada po naravi, zamejena s pravicami drugih. A Robespierre se vpraša, zakaj se to načelo ne uporabi tudi proti lastnini, ki je družbena institucija. Zato zakonodajalcem očita, da deklaracija ni ustvarjena za ljudi, pač pa za bogate, »za grabežljivce, za špekulante in tirane«.

Zato predlaga novo deklaracijo o pravicah človeka in državljana, ki bi to popravila. Pove, da je lastnina v pravičnem deležu pravica vsakega državljana. Gre za pravico, ki je kakor vse druge pravice omejena z obveznostjo spoštovanja pravic drugega. Pove, da ta ne sme škodovati ne varnosti, ne svobodi, ne življenju in ne lastnini sočloveka. Pove, da sta nezakonita in nemoralna vsaka posest in vsako trgovanje, ki kršita to načelo.

Deklaracijo sestavlja 38 členov, vse v imenu zakonov, ki »izhajajo iz večnih zakonov pravičnosti in razuma«. Njen cilj in cilj sleherne politične (z)družbe je »ohranjanje naravnih in nezastarljivih pravic človeka in razvoj njegovih sposobnosti«. In pglavitne človekove pravice so pravice do ohranitve življenja in svobode. Pripadajo vsem ljudem enako, »ne glede na razlike v njihovi telesni ali moralni moči«. Ljudje se imajo pravico mirno zbirati in izražati svoje mnenje, tu Robespierre omenja svobodo tiskanih besedil. Človek ima pravico do lastnine, a družba je obvezana poskrbeti za preživetje vseh svojih članov, tako da jim bodisi priskrbi delo bodisi zagotovi sredstva za življenje tistim, ki niso zmožni delati.

nima pravice kopčiti vreč pšenice, medtem ko njegov sočlovek umira od lakote.

Robespierre se torej vpraša, kateri je prvi cilj družbe. Odgovor gre takole: »To je ohranjanje nedotakljivih človekovih pravic.« In katera je prva izmed teh pravic? Človek, ki bo na koncu usmrčen, pove in zapiše, da je to pravica do življenja. Iz tega izpelje prvi zakon družbe, to pa je tisti, ki vsem pripadnikom družbe zagotavlja sredstva za življenje. Vsi drugi zakoni so podrejeni temu zakonu in lastnina je bila »uvedena oziroma zajamčena« samo zato, da bi ga utrdila. Drugače povedano, avtor meni, da imamo lastnino v prvi vrsti zato, da bi lahko živeli. Zasebna lastnina je lahko prepuščena podjetnosti trgovcev, vendar le iz presežkov, ki ostanejo po tem, ko ljudje pridejo do jestvin, ki jih potrebujejo. Do tega, torej, kar je nepogrešljivo za ohranjanje človeka, samega življenja, ki pomeni skupno lastnino celotne družbe. Tržna spekulacija, ki je izvedena za ceno življenja svojega bližnjega, »ni več trgovanje, temveč je razbojništvo in bratomor«.

Zakonodaja o oskrbi z najnujnejšimi živili mora torej biti umerjena na način, da vsem pripadnikom družbe zagotovi uživanje sadov potrebnega deleža sadov zemlje. Nato še tako, da lastnikom zemlje ali pridelovalcem zagotavlja plačilo za njihovo prizadevnost, in končno, da presežek prepusti svobodi trgovine.

Vir reda je pravičnost

Namen zakonov je zatreti zlorabe. Preprečujejo, da bi pogoltnost spekulirala z bedo in tiranija z brezupom ljudstva. Če drži, da vse te strasti, pove in zapiše avtor, napovedujejo vojno proti trpečemu

Načela iz večnih zakonov pravičnosti in razuma

Maximilien Robespierre, Pravica do življenja *Obstaja korelacija med pravico do življenja in ljudsko politično ekonomijo*

človeštvu, je naloga zakonov to zaustaviti. Obstajajo preprosta ter nezmotljiva sredstva za zatrtje zlorabe, omogočata jih zdrav razum in dobronamernost in ne škodujeta interesu trgovine in pravicam lastnine.

Odpraviti je treba pomanjkanje obtoka v imenu osvoboditve (danes bi rekli sprostitve) vseh meja. Živež ne kroži, ker je nakopičen v rokah maloštevilnih milijonarjev. Odtegujejo ga trgovini, da bi dvignili njegovo ceno in ustvarili pomanjkanje. Hladno preračunavajo, koliko družin mora preminiti, da bi v imenu pohlepa čas postal goden za prodajo blaga. Ustaviti je treba podjetnika, ki bogati na račun javnega stradanja.

Kroženje je tisto, ki postavi najnujnejše živilo na doseg vseh ljudi. Tako po telesu kroži kri. Najnujnejše živilo je kri ljud-

stva in je nujno za zdravje družbenega telesa. Sredstvo za dosego takega kroženja je, da se pohlepu odvzame interes in možnost za svoje početje. Pohlep ima tri razloge za svoj interes: tajnost, nebrzdano svobodo in gotovost, da ne bo nihče kaznovan. Tajnost zagotavlja prikrivanje javnega živeža, za katerega prikrajša celotno družbo. Treba je torej ugotoviti in zagotoviti ustrezno količino žita. Trgovce z žitom je treba prisiliti, da ga prodajo na trgih, in jim prepovedati kakršnokoli nočno prevažanje nakupov. Omejiti je treba monopole, ker spodbujajo pohlepno, kajti monopolisti niso nikakršni dobrotniki človeštva. Robespierre govori o zločinu monopolizma. O neusmiljenih vampirjih, ki spekulirajo z bedo ljudstva. In neomejena svoboda ni nič drugega kot izgovor, varovalo in vzrok za zlorabe.

Na potezi, pravi, so torej zakonodajalci, njihova modrost in preudarnost, tudi previdnost, kajti nevarno je stopnjevati preplah med ljudmi. Toda, poudari, še nevarneje je zamolčevati resnico in prikrivati načela. Izpostavi pravilo, namreč: »Le načela lahko izsušijo vir zla.«

Robespierre je ugotovil, da za vsakim posamičnim izgredom stojijo okoliščine, zunanji vzroki, v konkretnem primeru pomanjkanje pšenice. Nemire podžigata ambicioznost in spletkarstvo, toda hkrati tudi prepoznava dejstvo, da »je ljudstvo po naravi pokončno in miroljubno«. Problem je v manipulaciji z njihovo nesrečo, problem je bojazen ljudi. Ne gre torej za pošten dobiček trgovcev, gre za dejstvo, da ni prav, če pride do razbojništva monopolista, do sebičnosti bogatih. Takšen je bil greh plemstva in kraljev.

Gre za stvar in pot človeškega razuma, gre za svobodo in za odnos do njenih sovražnikov. Zakonodajalci bi morali vedeti, da niso zastopniki privilegirane kaste, temveč francoskega ljudstva. Od tod maksima, da je vir reda pravičnost. Jamstvo za javni mir gre čez spopad »predsodkov z načeli, sebičnosti s splošnim interesom, napuha in strasti mogočnežev s pravicami in potrebami šibkih«.

O človeškem rodu in zakonodajalcu veselja

Naslednji v knjigi je Robespierrov govor o novi deklaraciji o človekovih in državljanskih pravicah z dne 24. aprila 1793. Predlaga spremembe členov, ki govorijo o lastnini. Gre za to, da svet doume, kako so skrajna nesorazmerja v bogastvu vir »marsikaterega zla in številnih zločinov«.

tje vseh svojih članov, tako da jim bodisi priskrbi delo bodisi zagotovi sredstva za življenje tistim, ki niso zmožni delati.

Že tedaj je postavil načelo progresivnih prispevkov glede na obseg premoženja. Družba mora po najboljših močeh spodbujati napredek javnega razuma in omogočiti izobraževanje vsem državljanom. Ljudstvo je suveren, vlada je »njegovo delo in njegova lastnina, javni uradniki so njegovi uslužbenci«. Pomen zakona je v tem, da je ta »svobodni in slovesni izraz volje ljudstva«. In zakon je enak za vse, toda tak, ki bi kršil neodtujljive pravice človeka, nima pravice biti zakon. Ljudi mora ščititi pred zlorabami oblasti: »Vsaka institucija, ki ne predpostavlja, da je ljudstvo dobro, uradniki pa koruptivni, je zla.« Vsako dejanje proti svobodi lahko izklopi upor in upor proti zatiranju izhaja iz drugih pravic človeka in državljana. Če v teh zadevah ni zagotovljeno družbeno varstvo, »se državljan vrne v naravno pravo, po katerem sam brani vse svoje pravice«.

Ob teh mislih sklene točke v smer, ki so dandanašnji spet vse bolj aktualne. Pove, da so ljudje vseh dežel bratje »in različna ljudstva si morajo med seboj pomagati po najboljših močeh, kakor si pomagajo državljani iste države«. Kajti kdor zatira en sam narod, je razglašen za sovražnika vseh, in tiste, ki gredo v vojno proti enemu ljudstvu, da bi mu odrekli človekove pravice, morajo »kot morilce in uporniške razbojnike« preganjati vsi. Tudi sklepna misel je nadvse aktualna: »Kralji, aristokrati, tirani, naj bodo iz kateregakoli ljudstva, so sužnji, ki se upirajo suverenu vladarju zemlje, tj. človeškemu rodu, in zakonodajalcu veselja, tj. naravi.«